

UDK 37Slammik, L.J.
32Rački, F.
94(497.5)“1863/1877”
(044)
<https://doi.org/10.53745/ccp.49.95.6>
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 14. ožujka 2025.
Prihvaćeno za objavljivanje: 14. travnja 2025.

KANONSKI PROCES ZA IMENOVANJE MATEJA FRANJE KRTICE PRVIM BISKUPOM SJEDINJENE BOSANSKE ILI ĐAKOVAČKE I SRIJEMSKJE BISKUPIJE*¹

Eldina LOVAŠ

Hrvatski institut za povijest
Ulica Ante Starčevića 8, 35 000 Slavonski Brod
eldina.lovas@gmail.com

Zoltán GÖZSY

Sveučilište u Pečuhu, Filozofski fakultet, Institut za povijest
Ulica Rókus 2, 7 624 Pečuh
gozsy.zoltan@pte.hu

U radu se na temelju sačuvanih spisa kanonskoga procesa provedenoga u palači Apostolske nuncijature u Beču 1773. godine analiziraju osobne karakteristike i profesionalne kompetencije Mateja Franje Krtice, koje su bile referentne za njegovo imenovanje prvim biskupom sjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije. U iskazima svjedoka navode se i biografski podatci biskupskoga kandidata, koji su dopunjeni podacima iz sekundarnih izvora s ciljem rekonstrukcije Krtičina životopisa do 1773. godine.

KLJUČNE RIJEČI: Matej Franjo Krtica, kanonski proces, biskup, Apostolska nuncijatura u Beču, Bosanska ili Đakovačka i Srijemska biskupija, 18. stoljeće

* Ovaj je rad nastao u sklopu istraživačkih projekata “A magyarországi rendiség politikai kultúrája (1526–1848)” (NKFI K 143017) i “Izvori za povijest Istočne Hrvatske (IPIH)” (program NextGenerationEU, projekt 380-01-02-23–42) te bilateralnog projekta “Crkvena i svjetovna elita između 15. i 19. stoljeća. Primjer hrvatskih i mađarskih elita i njihova odnosa s kraljevskim dvorom” (Horvát-magyar politikai elit és a királyi udvar a 15–19. században).

Uvod

Godine 1773. prvim biskupom sjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije imenovan je Matej Franjo Krtica. Prema mišljenju suvremenika izbor je bio opravdan jer je za nadpastirsku službu predložen crkvenjak izvrsnih kompetencija i organizacijskih vještina, sposoban urediti i uspješno voditi sjedinjenu dijecezu te utemeljiti za to potrebne ustanove, ponajprije kaptol i sjemenište. Krtičine vještine već su se pokazale tijekom njegova gotovo četvrtstoljetna rada u susjednoj Pečuškoj biskupiji, pa je predloženi biskupski kandidat Marije Terezije ubrzo i potvrđen prvim bosanskim ili đakovačkim i srijemskim nadpastirom.¹ Carica je imenovanje crkvenih upravitelja smatrala svojim vladarskim pravom i svojom dužnošću, a Krtičin je izbor temeljila na njegovim osobnim vrlinama (pohvalna i dobra narav) i dotad postignutim profesionalnim uspjesima, smatrajući ga prikladnim (“*personam idoneam*”) i od strane Crkve zaslužnim i u potpunosti prihvatljivim kandidatom.²

Krtičina biskupska služba dosad je neznatno istražena, dok su njegov životni put i profesorska karijera do 1773. godine gotovo nepoznati. U hrvatskoj se historiografiji njegovo ime najčešće pojavljuje u dva konteksta: navođenjem da je prvi biskup sjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije³ te isticanjem nekoliko važnih događaja iz njegove natpastirske službe,⁴ bez sustavne analize i vrednovanja cjelokupne djelatnosti i utjecaja na daljnji razvoj biskupijā. Prve Krtičine sustavnije biografske podatke objavio je Josip Brüstle,⁵ Emerik Gašić dopunio ih je novim spoznajama,⁶ a Anto Pavlović je dotad poznate podatke o njegovu životu i radu sažeo u povodu 200. godišnjice biskupove smrti.⁷ Mađarska historiografija uglavnom spominje njegovu kanoničku službu u Pečuškoj biskupiji⁸ i profesorsku karijeru u novoutemeljenom sjemeništu.⁹

Iz fokusa dosadašnjih istraživanja izostala je rekonstrukcija kanonskoga procesa za Krtičino biskupsko imenovanje, kao i analiza iskaza svjedoka, koji rasvjetljavaju razloge

¹ O tome vidi više: GÓZSY, *A pécsi papképzés és az egyházi felsőoktatás története a 18. században*.

² DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII i XVIII st.: *Processus canonici* (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 343–344.

³ Papinski breve je najdetaljnije analizirao Herman. Vidi: HERMAN, *Sjedinjenje biskupija Bosansko-Đakovačke i Srijemske*, 81–115.

⁴ Dosadašnja su se istraživanja odnosila na utemeljenje Stolnog kaptola 1773. godine, podizanje kurija i statutarna pitanja, povećanje broja župā 1776. i 1781. godine, ali i razgraničenje biskupija, kanonske vizitacije župa te na pokušaj utemeljenja sjemeništa. Temom utemeljenja Stolnoga kaptola i razgraničenjem biskupija 1781. godine bavio se Marin Srakić (vidi: SRAKIĆ, *Opjevajmo slavne muževe*, 41–42, 201–202, 205, 208, 256; SRAKIĆ, *Biskupijski vremeplov*, 204–205, 244–245), ali i Matija Pavić i Mirko Cepelić, koji su se uz navedeno kratko osvrnuli i na Krtičine biskupske pohode (vidi: PAVIĆ – CEPELIĆ, *Josip Juraj Strossmayer*, 6–10), ali i na neuspjeli pokušaj utemeljenja đakovačkoga sjemeništa (vidi: PAVIĆ, *Biskupijsko sjemenište u Djakovu 1806. – 1906.*, 52–53).

O Stolnom kaptolu vidi i: MARIJANOVIĆ, *Prvostolni kaptol đakovačko-osječki (sadašnjost kroz prizmu prošlosti)*, 246–248.

⁵ BRÜSZTLE, *Recensio universi cleri dioecesis Quinqueecclesiensis*, 607–606.

⁶ GAŠIĆ, Iz dnevnika biskupa Krtice, 126; GAŠIĆ, *Kratki povijesni pregled Biskupija bosansko-đakovačke i srijemske*, 73–74.

⁷ PAVLOVIĆ, Matej Franjo Krtica (1726. – 1805.) – prvi biskup sjedinjenih biskupija, 740–745.

⁸ FEDELES, *A pécsi káptalan és tagjai Klimó püspök idejében*, 518.

⁹ GÓZSY, *A pécsi papképzés és az egyházi felsőoktatás története a 18. században*, 129, 188; SZENTKIRÁLYI, *Adatok a hittudományi intézet történetéhez*, 99, 114.

njegova imenovanja. Stoga je cilj ovoga rada na temelju spomenutih izvora utvrditi sve osobine i profesionalne kompetencije koje su Krticu učinile prikladnim za imenovanje prvim biskupom sjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije. Sastavni dio kanonskoga procesa su kandidato biografski podaci, koji će se dopuniti sekundarnim izvorima s ciljem rekonstrukcije njegova života do 1773. godine.

Spisi kanonskoga procesa pohranjeni su u Vatikanskom apostolskom arhivu, u fondu “Konzistorijalni procesi” Konzistorijalnog arhiva i u fondu “Kanonski procesi” Arhiva Apostolske nuncijature u Beču.¹⁰ Spomenute je izvore prikupio i objavio na latinskom jeziku Antun Dević, zajedno s prijepisom diplome o imenovanju, koju je izdala Marija Terezija.¹¹ Izvori o Krtičinu radu u Pečuškoj biskupiji i sjemeništu čuvaju se u dvama fondovima: “Biskupski arhiv. spisi” i “Biskupski arhiv. svesci” Pečuškoga biskupskog arhiva.¹² Za utvrđivanje njegovih biografskih podataka, kao i podataka vezanih za njegove roditelje, korištene su matične knjige rođenih i vjenčanih Župe Rijeka¹³ te njegova oporuka, koja se čuva u Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu.¹⁴

1. Utemeljenje Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije

Kanonski proces i imenovanje Mateja Franje Krtice prvim biskupom sjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije nemoguće je sagledati izvan konteksta crkvene politike Marije Terezije, koja je prouzročila značajne promjene u organizaciji Katoličke Crkve u Hrvatskoj i Slavoniji, ali i u Ugarskom Kraljevstvu u zadnjoj trećini 18. stoljeća. Vladarske odredbe koje su se odnosile na utemeljenje novih ili na reorganizaciju postojećih biskupija postale su dio njezine crkvene politike od 1770-ih godina. Na njihovu opravdanost ukazuje činjenica da su granice biskupijā ostale nepromijenjene od kraja 11. stoljeća, a zbog promjene broja stanovnika i naselja u Ugarskom Kraljevstvu i pridruženih mu zemalja, trebalo ih je uskladiti s potrebama njezina doba.¹⁵

Nova teritorijalna (re)organizacija biskupijā provedena je unatoč otporu i protivljenju biskupā i kaptolā, a izostale su i prethodne konzultacije sa Svetom Stolicom. Marija Terezija je 1776. godine suzila granice Ostrogonске nadbiskupije, utemeljivši na njezinu području tri nove biskupije: Banskobistričku, Spišku i Rožnjansku. Godinu kasnije na području Ugarske uspostavila je još dvije nove biskupije: Stolnobiogradsku i Sombatelsku. Njezinim je odredbama bila obuhvaćena i Grkokatolička Crkva za koju su utemeljene tri eparhije: 1771. godine Munkačevska eparhija za Rusine, zatim 1776. godine Eparhija

¹⁰ Originalne spise Krtičina kanonskoga postupka stavio nam je na raspolaganje Tamás Tóth te mu ovim putem zahvaljujemo.

VA-AAV, Arch. Nunz. Vienna, Processus canonici, nr. 518; VA-AAV, Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 82–105.

¹¹ DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 334–352.

¹² HU-PEL I. I. a.: Pécsi Egyházmegyei Levéltár. Püspökségi levéltár. Iratanyag.; HU-PEL I. I. c.: Pécsi Egyházmegyei Levéltár. Püspökségi levéltár. Kötetek.

¹³ HR-HDA-mikrofilmirano gradivo, ZM-34J/096, Rijeka, MKRV (1721–1733).

¹⁴ HR-NAD-55, Spisi, Testamentum (...) Episcopi Mathaei Francisci Kertiza.

Ovim putem zahvaljujemo arhivaru Vlatku Dolančiću za pomoć koju je pružio vezanu za Krtičnu ostavštinu.

¹⁵ KATUS, *A modern Magyarország születése, Magyarország története 1711–1914.*, 75.

u Oradeji za Rumunje na području istočne Ugarske, a godinu dana kasnije Križevačka eparhija na područje Hrvatske. U njezinu crkvenu politiku uklapalo se i sjedinjenje Bosanske ili Đakovačke biskupije sa Srijemskom biskupijom te joj je pripojila sve tri osječke komorske općine.¹⁶ Papa Klement XIV. bulom je sjedinio navedene dijeceze u jednu pod nazivom Bosanska ili Đakovačka i Srijemska biskupija 9. srpnja 1773. godine, dok je izuzimanje osječke župe iz jurisdikcije Ostrogonске nadbiskupije i njezino pripajanje novosjedinjenoj biskupiji određeno bulom pape Pija VI. izdanom 13. svibnja 1775. godine, a ostvareno je 29. rujna 1776. godine.¹⁷

Na čelo novouspostavljene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije imenovan je 17. studenoga 1773. godine Matej Franjo Krtica, kanonik pečušskog Stolnog kaptola i profesor tamošnjeg sjemeništa. Za biskupa ga je posvetio György Klimo, natpastir pečuški, 27. veljače 1774. godine.¹⁸ Krtičino biskupsko imenovanje na prvu može zvučati iznenađujuće, ali izbor pojašnjava njegova karijera do 1773. godine, kao i osobine kandidata navedene u iskazima svjedoka u kanonskom procesu.

2. Rekonstrukcija izbora biskupa i biskupska imenovanja

Rekonstrukcija procesa izbora biskupa iz više je aspekata važan, ali i zanimljiv zadatak, koji podjednako može imati crkveno-povijesne, društveno-povijesne i historiografske uzroke. U vezi višeg klera uočavaju se proturječnosti. Dok s jedne strane, historiografija “crkvenu hijerarhiju tradicionalno promatra kao važnu sferu društvene mobilnosti, u kojoj je i pripadnicima nižih društvenih slojeva, prelaženjem strogih staleških granica, pružena mogućnost imenovanja u više službe”, s druge pak strane za ugarski biskupski zbor 18. stoljeća zaključuje da je “zatvorena skupina aristokrata, sastavljena od pouzdanih pripadnika velikaških obitelji, koje je imenovao vladar, a oni su kao prelati promicali interese Katoličke Crkve”.¹⁹

Spomenute se proturječnosti mogu djelomično razriješiti analizom serijalnih izvora iz dužeg razdoblja, a djelomično i proučavanjem pojedinačnih slučajeva. Važnost posljednjih temelji se na otkrivanju novih i u istraživanjima još nepoznatih činjenica, koje mogu dopuniti dotadašnje spoznaje, a shodno tomu učiniti i makroanalize preciznijima. Stoga su posljednjih godina u fokus mađarskih crkvenopovijesnih istraživanja ponovno dospjele okolnosti imenovanja višega svećenstva, koje su demantirale dosadašnje historiografske tvrdnje o zatvorenosti ugarskog i hrvatskog biskupskog zbora.²⁰ Među ostalim, to su potvrdila istraživanja Andrása Forgóa, koji je ustvrdio da su unatoč znatnom povećanju broja

¹⁶ *Isto*, 75–76.

¹⁷ VANYÓ, *Püspöki jelentések. A Magyar Szent Korona Országainak Egyházmegyéiről. 1600–1850.*, 76.

¹⁸ BRÜSZTLE, *Recensio universi cleri dioecesis Quinqueecclesiensis*, sv. I., 606.; HR-NAĐ-55, Liber Diurnus Matthaei Francisci Kertiza, 3.

¹⁹ FORGÓ, A társadalmi mobilitás lehetőségei a katolikus hierarchiában. Megyéspüspöki kinevezések, 1686–1799., 56.

²⁰ FORGÓ, A társadalmi mobilitás lehetőségei a katolikus hierarchiában. Megyéspüspöki kinevezések, 1686–1799., 56–78; FORGÓ – GÓZSY, *Katolikus Egyházi Társadalom Magyarországon a 18. században*; GÁRDONYI, A 18. századi „egyházi társadalom” vizsgálatának lehetőségei, 35–34; TÓTH, A 18. századi magyar püspöki processzusok a Vatikáni Titkos Levéltárban, 317–335; TÓTH, *Püspökkinevezések a 18. században a kánoni eljárások tükrében*, 59–72.

velikaša među visokim crkvenim službenicima 18. stoljeća, biskupsku službu mogli obnašati i pripadnici nižih društvenih staleža. Uočio je i dva zajednička obilježja natpastira imenovanih u 18. stoljeću: njihov visok stupanj obrazovanja i kanoničku službu, osim ako je riječ o redovnicima.²¹

Pravo imenovanja biskupā na području Ugarskog Kraljevstva od srednjega vijeka temeljilo se na patronatskom pravu vladara nad Crkvom. Ugarski su se vladari, kao apostolski kraljevi, unatoč nastojanjima Svete Stolice u ograničavanju njihova prava, stoljećima koristili tim pravom, a izbor biskupa bio je odraz njihove crkvene politike.²² U imenovanjima crkvenih dostojanstvenika, koji su “nakon prekonizacije i posvećenja postajali punopravni prelati i s aspekta kanonskoga prava”,²³ posebno su se istaknuli tijekom 18. stoljeća, ne nailazeći na prepreke Papinske Države.

Biskupskim je imenovanjima prethodio tzv. kanonski proces (“processus canonicus”), odnosno informativni proces (“processus informativus”) ili istražni postupak (“processus inquisitionis”),²⁴ čije reguliranje seže u srednji vijek. Do ujednačavanja postupka, koji se temeljio na iskazima većinom dvojice ili trojice prisegnutih i tajno ispitanih svjedoka, došlo je nedugo nakon Tridentskoga koncila.²⁵ Izabrani su svjedoci bile osobe koje su imale ozbiljnije spoznaje i dovoljno informacija o predloženom kandidatu, a za njihove je iskaze i cijeli kanonski proces bio odgovoran i zadužen kardinal protektor. Pitanja su obuhvaćala dva područja: odnosila su se na osobine kandidata i na aktualno stanje biskupije koja mu je imala biti povjerena.²⁶

3. Kanonski proces Mateja Franje Krtice

Kanonski proces Mateja Franje Krtice²⁷ započeo je 18. lipnja 1773. godine u palači Apostolske nuncijature u Beču.²⁸ Za vođenje ispitivanja prikladnosti biskupskoga kandidata bio je zadužen Antonio Eugenio Visconti, kardinal i bečki nuncij,²⁹ a o osobinama kandidata i o stanju njegove buduće Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije svjedočili su

²¹ FORGÓ, A társadalmi mobilitás lehetőségei a katolikus hierarchiában. *Megyépsüspöki kinevezések, 1686–1799.*, 73–74.

²² FORGÓ, A társadalmi mobilitás lehetőségei a katolikus hierarchiában. *Megyépsüspöki kinevezések, 1686–1799.*, 57. O tome vidi više: FRAKNÓI, *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig. Történelmi tanulmány.*

²³ BÄHLCKE, *A magyar püspöki kar és a Habsburg Monarchia. Együttműködéstől a konfrontációig, 1686–1790.*, 79; FORGÓ, A társadalmi mobilitás lehetőségei a katolikus hierarchiában. *Megyépsüspöki kinevezések, 1686–1799.*, 56.

²⁴ TÓTH, *Püspökkinvezések a 18. században a kánoni eljárások tükrében*, 59.

²⁵ *Isto*, 62.

²⁶ *Isto*, 62.

²⁷ U izvorima pronalazimo dvije inačice njegova prezimena: Kertiza i Kerticza. Prvi oblik je učestaliji i koristio ga je i sam Krtica (npr. vidi: HR-NAĐ-55, *Liber Diurnus Matthaei Francisci Kertiza*), dok se druga javlja isključivo u spisima Pečuške biskupije (npr. vidi: HU-PEL I. 1. c. 81. 163.).

²⁸ Svjedoci cijeloga kanonskoga postupka bili su Josip Panceri i Ksaver Knauer (“*Testes fuerunt D.D. Josephus Panceri, et Xaverius Knauer*”). *ASV Arch. Concist., Processus Consist.*, vol. 164, 82.; *ASV Arch. Nunz., Vienna, Processi Canonici*, 518; DEVIĆ, *Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII i XVIII st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature)*, br. 32, 334.

²⁹ Uz prijepis njegove oporuke, biografske podatke o njemu vidi u: PAVIOLO, *I Testamenti dei Cardinali Antonio: Eugenio Visconti (1713–1788)*.

Aleksander Josip Pavić, perovođa Ugarske dvorske kancelarije, i Marko Franjul, modruški kanonik.³⁰ Obojici je postavljeno istih trinaest pitanja o osobinama kandidata, a zatim isto toliko o stanju nemijenjene mu biskupije. Prvi je na sva pitanja odgovorio Pavić, a zatim Franjul. Prije davanja odgovora obojica su izjavila da poznaju Krticu više od dvadeset godina, a Pavić je dodao da je i često razgovarao s njim. Zbog nepristranog vođenja postupka, svjedoci nisu smjeli biti ni u srodstvu ni u zavadi s predloženim kandidatom. Stoga su na početku postupka obojica nijekala krvno srodstvo i bilo koji drugi oblik rodbinske veze kao i neprijateljstvo i rivalstvo.³¹ Kako bi potkrijepila iskaze svjedoka, nuncijatura je pribavila nekoliko Krtičinih osobnih dokumenata: krsni list, primjerak pisma Marije Terezije o biskupskom imenovanju, potvrdu o primanju nižih i viših svećeničkih redova i doktorsku diplomu iz teologije sa Sveučilišta u Padovi.³² Zahvaljujući njihovoj sadržaju poznati su nam važniji Krtičini biografski podatci, koje ćemo ovdje izložiti i dopuniti iz drugih izvora.

Matej Franjo Krtica rođen je 21. rujna 1726. godine u Rijeci, tada u sastavu Pulske biskupije, kao zakonito dijete “poštenih i rimokatoličkih roditelja”³³ Ivana i Marije rođ. Staugria,³⁴ vjenčanih 11. studenoga 1724. godine. Njegovu ocu je to bio drugi brak, a majci prvi.³⁵ Mateja Franju krstio je kanonik Augustin Corsi 22. rujna 1726. godine, a krsni kumovi bili su Feliks Tremanini i Ana Barbara, supruga Josipa Ignacija Rostellija, oboje plemićkoga porijekla.³⁶

U spisima kanonskoga procesa malo je podataka o njegovu školovanju, stoga ih je bilo potrebno dopuniti iz drugih izvora. Srednji školu pohađao je u Beču, zatim je studirao u Trnavi³⁷ i na bečkom sveučilištu, gdje je upisan među studentima 1750/1751. godine

³⁰ DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII i XVIII st.: *Processus canonici* (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 334–335, 338.

³¹ Pavić je izjavio: “Nosco in persona illustrissimum et reverendissimum dominum Matheum Franciscum Kertiza, neonominatum episcopum Bosnensem seu Deakoviensem et Syrmiensem, jam a 20 annis, qui cum frequenter conversatus cum. Neque autem sum ipsius consanguineus, cognatus, affinis, nimium familiaris, aemulus, inimicus aut odiosus.”, a Franjul: “Agnosco ultra 20 annis. Consanguineus non sum, non inimicus, non aemulus, non affinis, non nimium familiaris”. *Isto*, 335, 339.

³² *Isto*, 342.

³³ “*ex legitimo matrimonio, atque nobilibus honestis, et Romano-catholicis parentibus natum esse*”, VA-AAV, Arch. Concist., *Processus Consist.*, vol. 164, 85; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII i XVIII st.: *Processus canonici* (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 335.

³⁴ VA-AAV, Arch. Concist., *Processus Consist.*, vol. 164, 85; HR-HDA-mikrofilmirano gradivo, ZM-34J/096, Rijeka, MKRV (1721–1733), f. 63., 168; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII st.: *Processus canonici* (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 342–343; HR-NAD-55, Spisi, Testamentum (...) Episcopi Mathaei Francisci Kertiza.

Historiografski izvori Pečuške biskupije datum krštenja navode kao datum rođenja. Vidi: AIGL, *Historia brevis venerabilis capituli cathedralis ecclesiae Quinque-Ecclesiensis a prima ejusdem origine usque finem anni 1838.*, 103; BRÜSZTLE, *Recensio universi cleri dioecesis Quinqueecclesiensis*, 606; FEDELES, A pécsi káptalan és tagjai Klimo püspök idejében, 518. Na isti način navodi i GAŠIĆ, Iz dnevnika biskupa Krtice, 126; GAŠIĆ, *Kratki povijesni pregled Biskupija bosansko-đakovačke i srijemske*, 73.

³⁵ HR-HDA-mikrofilmirano gradivo, ZM-34J/096, Rijeka, MKRV (1721–1733), f. 168.

³⁶ HR-HDA-mikrofilmirano gradivo, ZM-34J/096, Rijeka, MKRV (1721–1733), f. 63; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: *Processus canonici* (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 335, 343; VA-AAV, Arch. Concist., *Processus Consist.*, vol. 164, 85.

³⁷ BRÜSZTLE, *Recensio universi cleri dioecesis Quinqueecclesiensis*, 606; GAŠIĆ, Iz dnevnika biskupa Krtice, 126 (u istom članku krivo navodi da se školovao u Grazu); FEDELES, A pécsi káptalan és tagjai Klimo püspök idejében, 518.

kao “Kertiza Matthaesus Liburnus Fumeninensis theologus speculativus”³⁸. Profesori su mu bili isključivo isusovci jer su između 1747. i 1758. godine samo oni predavali na filozofsko-teološkom studiju u Beču.³⁹ Teologiju je doktorirao u Padovi 1757. godine, što potvrđuje doktorska diploma, priložena spisima kanonskoga procesa.⁴⁰

Za razliku od školovanja, kanonski proces donosi detaljne informacije o Krtičinu primanju svetih redova, potvrđujući ih dokumentima. Tonzuru i niže redove primio je 15. rujna 1748., potom je 14. rujna sljedeće godine primio podđakonat i 20. rujna đakonat. Sve navedene redove podijelio mu je pičanski biskup Josip Bonifacije de Cechotti, koji ga je 28. rujna 1749. godine zaređio i za svećenika.⁴¹

Godine 1754. na poziv pečuškoga biskupa Györgya Klime postao je profesor moralne teologije u njegovu novoosnovanome sjemeništu.⁴² Na temelju dostupnih izvora ne može se točno utvrditi početak Krtičina i Klimova poznanstva. Emerik Gašić piše da je u tome važnu ulogu odigrao dominikanac Pietro Maria Gazzaniga,⁴³ koji ga je, kao svojeg bivša studenta, preporučio pečuškome biskupu kada je bio u potrazi za profesorskim kadrom za svoje sjemenište.⁴⁴ No, uspoređujući Gazzanigin i Krtičin životni put isključili smo mogućnost da mu je taj dominikanac bio profesor. Međutim, izvjesno je da su se mogli upoznati u Italiji, dok se Krtica školovao u Padovi, gdje je nekolicina profesora bila iz dominikančeva rodnog Bergama. Osim toga, Gazzaniga je, prije odlaska na bečko sveučilište 1760. godine, predavao teologiju u nekoliko talijanskih gradova, među kojima se navode Pavia, Genova i Bologna.⁴⁵

Krtica je 3. srpnja 1762. godine imenovan kanonikom teologom te je 11. srpnja, s odobrenjem Kaptola, dobio polovicu prebende pokojnoga Nikole Đivovića,⁴⁶ srijemskoga

³⁸ MÜHLBERGER, *Die Matrikel der Universität Wien, VIII Band 1746/47–1777/78.*, 180.

³⁹ *Isto*, XX.

⁴⁰ VA-AAV, Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 87; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 347–350. Gašić netočno navodi da je doktorat iz teologije stekao u Beču. Vidi: GAŠIĆ, *Kratki povijesni pregled Biskupija bosansko-đakovačke i srijemske*, 73.

⁴¹ “Nam anno 1748. die 15. Septembris suscepit primam tonsuram, et quatuor minores ordines; die autem 14. Septembris, et anno 1749. ad subdiaconatum; porro ejusdem mensis et anni die 20. ad diaconatum, ac tandem die 28. dicti mensis Septembris, et Anni 1749. ad presbyteratum promotus est.”, VA-AAV, Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 85; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 335, 339, 345–347.

⁴² BRÜSZTLE, *Recensio universi cleri dioecesis Quinqueecclesiensis*, sv. I, 56; GÖZSY, *A pécsi papképzés és az egyházi felsőoktatás története a 18. században*, 44.

⁴³ Gašić netočno navodi da je pavlin. Vidi: GAŠIĆ, *Kratki povijesni pregled Biskupija bosansko-đakovačke i srijemske*, 73.

⁴⁴ Ne može se točno utvrditi ni početak Klimova i Gazzanigova poznanstva. Ako su točni Gašićevi navodi da je Krticu preporučio Gazzaniga, onda su se pečuški biskup i dominikanac trebali znati i prije 1760. godine, tj. prije njegova zaposlenja na bečkom sveučilištu, kao profesor dogmatske teologije. Neupitan je njihov dobar odnos, što potvrđuje i činjenica da je Gazzaniga prvi svezak njegove knjige o dogmatskoj teologiji “Praelationes theologicae” posvetio Klimi. Prema sačuvanim dopisivanjima pomogao je biskupu opremiti i njegovu knjižnicu novim knjigama, među kojima je bilo i rariteta. O tome vidi više: BÄHLCKE, *Ungarischer Episkopat und österreichische Monarchie. Von einer Partnerschaft zur Konfrontation (1686–1790)*, 250; BORSY, “Klimó György, aki megszerette Pécs városát”, 26.

⁴⁵ MONDIN, *Storia della teologia. Volume 3. Epoca moderna*, 487; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 349.

⁴⁶ Nikola Givović bio je srijemski biskup od 1752. do 1762. godine.

biskupa, koji je preminuo te godine.⁴⁷ Uzroke imenovanja nalazimo u pismu koje je Klimo uputio Krtici 2. srpnja, ističući njegovu opću prikladnost, vičnost u znanostima i moralnu izvrsnost.⁴⁸ Biskup dodaje da je uzeo u obzir njegov devetogodišnji profesorski rad u pečuškom sjemeništu, koji je obnašao uzorno te na “veliki napredak našeg mlađeg klera”⁴⁹. Na kraju, kao svojevrstan zaključak, dodatno je naglasio prethodno napisanu sintagmu, navodeći da je Krtica u “potpunosti prikladan”⁵⁰. Drugu polovicu prebende Klimovom je odlukom dobio József Petheő, koji je imenovan kanonikom penitencijarom. No, njegovo je imenovanje Klimo obrazložio zaslugama u dušebrižništvu (“cura animarum”), što kod Krtice nije mogao navesti jer on nikada nije obavljao pastoralnu službu. Navedena argumentacija potvrđuje da je Krticu izdignula njegova uloga u obrazovanju bogoslova i u organizaciji nastave, što ujedno upućuje i na specijalizaciju i profesionalizaciju. Također, jasno je i da je biskup Klimo pomno birao koga će imenovati kanonikom, ali i koje će mu službe u Kaptolu povjeriti, jer je dotadašnjem prokušanom dušobrižniku povjerio službu penitencijara (ovlaštenoga dijeliti oprost), dok je službu teologa povjerio profesoru teologije. Dodajmo navedenome da su Krtičini prihodi povećani 26. svibnja 1766. godine dodjeljivanjem polovice prebende preminulog kanonika Istvána Fodora.⁵¹

4. Argumenti za Krtičino biskupsko imenovanje u kanonskom procesu

Spisi kanonskoga procesa samo dvaput i šturo navode Krtičinu kanoničku službu, ali čineći to s pohvalom.⁵² Međutim u njima se više puta pojavljuje njegov rad kao profesora teologije u sjemeništu. Krtica je bio i prisjednik biskupskog konzistorija i glavni bilježnik katedrale.⁵³ Zbog količine i svojstva dobivenih zadataka, biskupski kandidat nije nikada obavljao župničku službu, ali su oba svjedoka naglasila da je u katedrali sudjelovao u podjeli sakramenata.⁵⁴

⁴⁷ “ideo Te Mathaeum Kerticza ad canonicatum ecclesiae nostrae cathedralis una cum dimidiata hac praebenda eligendum et nominandum, atque hanc sic constitutam praebendam tibi conferendam esse duximus ea tamen lege et conditione, ut quoad nobis visum fuerit.”, HU-PEL I. 1. c. 81. 163.

⁴⁸ “Cum autem Te ceu personam idoneam, et sive a litterarum scientia, vitae morumque honestate, sive aliis laudabilibus probitatis, et virtutum meritis commendabilem proprio etiam experimento nostro habeamus.”, HU-PEL I. 1. c. 81. 163–164.

⁴⁹ “cum magno cleri nostri junioris profectu”, HU-PEL I. 1. c. 81. 165.

⁵⁰ “peridoneus”, HU-PEL I. 1. c. 81. 164.

⁵¹ FEDELES, A pécsi káptalan és tagjai Klimo püspök idejében, 518.

⁵² Aleksandar Josip Pavić navodi: “*cathedralis ecclesiae Quinque Ecclesiensis canonici theologi dignitatem cum singulari laude sustinuit*”, VA-AAV Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 86; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 336.

⁵³ “Nam non solum in episcopali seminario clericorum cathedralis ecclesiae Quinqueecclesiensis theologiae per decursum 20 annorum munus professoris et episcopalis consistorii assessoris obivit, sed una etiam sacrae Sedis Apostolicae protonotarialis atque antedictae cathedralis ecclesiae Quinqueecclesiensis sustinuit.”, VA-AAV, Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 86; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 336.

⁵⁴ “Parochus nunquam fuit, sed in cathedrali ecclesia Quinque Ecclesiensi sacramenta petentibus administravit.”, VA-ASV Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 87; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 340.

Svjedoci u svojim iskazima najviše govore o Krtičinim osobinama i karakteru, ističući da je nekažnjavan i pošten, dobrih moralnih vrlina i pobožan,⁵⁵ dodajući da uživa takav glas kod poznanika i u javnosti.⁵⁶ O njegovoj se biskupskoj službi progovaralo u kontekstu nade klera i vjernika da će doći do njegova imenovanja.⁵⁷ Stoga nije slučajno da obojica ispitanih svjedoka kao svojevrsan zaključak na kraju saslušanja zaključuju da je Krtica “dostojan i prikladan za upravljanje Bosanskom ili Đakovačkom i Srijemskom biskupijom”,⁵⁸ i da je zaslužio napredovanje, a što će i za dijecezu biti “korisno i probitačno”.⁵⁹

Tijekom kanonskoga procesa više puta se navodio njegov profesorski rad, pa je stoga za cjelovitu analizu Krtičina biskupskog imenovanja potrebno sagledati ga u kontekstu njegova rada u pečuškom biskupskom sjemeništu, koje je u drugoj polovici 18. stoljeća slovalo kao jedno od najprestižnijih.⁶⁰ Oba su svjedoka u svojim iskazima istaknula da je Krtica tijekom 20-godišnjeg profesorskoga rada bogoslove odgajao za dušobrižništvo, pomažući i upućujući ih u svemu.⁶¹ Kako u znanstvenom tako i u moralnom smislu – u suglasju s biskupom Klimom – život i studij budućih svećenika u pečuškom sjemeništu trudio se organizirati u što boljem redu, kako bi se dobro pripremili za svećeničke službe i vrsno ih obnašali.⁶² Njegova uloga u razvijanju sjemeništa može se rekonstruirati iz korespondencije s biskupom Klimom. Kao nadpastirova desna ruka redovito ga je izvještavao o važnijim događajima u sjemeništu te ga je iskreno, ali istodobno s empatijom upoznao s napretkom i postignućima studenata. Tako je, naprimjer, 1764. godine s oduševljenjem izvijestio Klima da je čitava studijska godina imala izvrstan uspjeh i da se među studenti-

⁵⁵ “Testor itidem eundem praeditum esse innocentia vitae bonisque moribus, bonae item conversationis et famae esse, quod mihi ex testimonio complurium fide dignorum virorum et etiam propria experientia constat.”, DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII i XVIII st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 336.

⁵⁶ “Publica fama testatur ipsum praeditum esse innocentia vitae bonisque moribus, esse item bonae conversationis et famae.”, VA-AAV-ASV Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 87; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 339.

⁵⁷ “scio, communem cleri populique dioecesis illius vocem esse, qui eundem suspirant habere pastorem”, VA-AAV-ASV Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 86; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 336.

⁵⁸ “Eum omnino dignum ac idoneum esse ad regendam ecclesiam Bosnensem, seu Diakoviensem, et Syrmienensem existimo / Ex hactenus depositis existimo ipsum esse idoneum ad bene regendas ambas ecclesias, ad quas fuit nominatus.”, VA-AAV-ASV Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 86–87; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 336, 340.

⁵⁹ “ejusque promotionem iisdem ecclesiis utilem, et proficuum fore”, VA-AAV-ASV Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 86–87; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII i XVIII st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 340.

⁶⁰ Pečuško je sjemeništu između 1750. i 1770. godine doživio ozbiljan razvoj zahvaljujući nastojanju biskupa Györgya Klime, pretvoreći ga u vodeće obrazovne ustanove svoga vremena. O tome vidi više: GÓZSY, *A pécsi papképzés és az egyházi felsőoktatás története a 18. században*.

⁶¹ “alumnos pro obeundo parochorum munere educavit, et in omnibus instruxit”, VA-AAV-ASV Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 86; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 336.

⁶² “ut dioecesis *Quinque Ecclesiensis clerum communibus cum episcopo nutibus ad meliorem, et rectum ordinem, perducendo*”, VA-AAV-ASV Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, 86; DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 336.

ma ne može nitko posebno istaknuti te dodao: “Tako Bog ispunjava želje Vaše Ekselencije na Njegovu slavu, i blagoslivlja one, koji odvažno rade na rastu Njegove Crkve”⁶³. Puno otkriva o Krtičinu odnosu prema bogoslovima i njegovo pismo upućeno Klimi 1762. godine u kojem je priznao da je nakon uspješno položenog ispita Józsefa Kollera iz teologije pustio suzu radosnicu.⁶⁴

Korespondencija potvrđuje i da je Klimo vrlo cijenio Krtičine osobine i njegov rad.⁶⁵ U pismu koje mu je uputio 15. veljače 1761. godine iskazao mu je svoju radost i čestitao (“gaudeo (...) gratulor”) na profesorskom radu, odnosno na uspjesima njegovih studenata. Povod pohvalama bila je uspjela rasprava studenata na svečanosti povodom završetka akademske godine.⁶⁶ Zbog navedenog je Klimo 1767. godine odbio Krtičinu ostavku na profesorsko mjesto, koju mu je uputio zbog zdravstvenih problema, obavijestivši ga da zbog previše govora na predavanjima osjeća bol u prsima. Pritom valja istaknuti da je Krtica osjećao zdravstvene probleme još od 1760. godine, ali su ih liječnici jedno vrijeme uspješno sanirali.⁶⁷ No, Klimo se očito nije želio odreći Krtice pa mu je 5. listopada 1767. godine savjetovao da ostane u sjemeništu, a on će pronaći rješenje za smanjenje njegovih obveza. Predložio mu je vođenje sjemeništa te da umjesto moralne teologije predaje Sveto pismo. Imao bi slobodne ruke i u formiranju rasporeda sati, a njegov bi prijedlog osobno podupro biskup. Očito je među njima postignut dogovor, kako je biskup i predlagao, pa je u studenome 1768. godine razriješio Krticu službe profesora moralne teologije⁶⁸ i povjerio mu predavanje Svetoga pisma, smanjivši mu broj nastavnih sati, pa je ostao profesor do biskupskoga imenovanja 1773. godine. Njegov je profesorski rad ispunio sva očekivanja koja su bila definirana pravilnikom sjemeništa, a koja su se odnosila na predavanje Svetoga pisma: on je uz nastavu bio zadužen i za odgajanje osobnosti sjemeništara, kako bi tamo stečene kompetencije mogli na pravi način primjenjivati u dušobrižništvu.⁶⁹ Krtica je, dakle, u pečuškom sjemeništu djelovao i u svojstvu mentora, pružajući primjer svojim studentima.

⁶³ HU-PEL I. 1.a.1. 1764. 100. Pismo Mateja Franje Krtici biskupu Klimi, 16. rujna 1764.

⁶⁴ GÓZSY, *A pécsi papképzés és az egyházi felsőoktatás története a 18. században*, 75.

⁶⁵ Teško je u 18. stoljeću unutar crkvenih struktura rekonstruirati međuljudske odnose. Krtičin i Klimov odnos može se djelomično rekonstruirati iz sačuvanih pisama, međutim razvidno je da je biskup s njim razmjenjivao manji broj pisama u odnosu na druge članove pečuskoga kaptola i drugih profesora u sjemeništu, a dopisivali su se o naručivanju novih knjiga i o poslovima vezanih za sjemenište (HU-PEL I. 1. c. 81. 279.). Čitajući o objema tema u njima, vidljiv je i činjenični i emocionalni pristup. Krtica je redovito izvještavao biskupa i svojoj nadi vezanih za uspješno školovanje studenata. Unatoč malom broju sačuvanih pisama, iz njihova je sadržaja vidljiv prisan odnos između dvojice klerika, koje povezuje obveza za razvoj biskupije i klera. To dokazuje i sadržaj pisma nastao nakon 1773. godine, a koje je Krtica uputio Klimi 26. ožujka 1776. godine. Početna rečenica toga pisma zorno prikazuje njihov međusobni odnos, koji je djelomično povjerljiv, djelomično prisan, a djelomično ga učvršćuje predanost u službi (“*Litteras Illustratis Vestrae aut plurimo officio, luculentoque sui in me amoris significatione plenas, ac pio cumprimis Patris quo me dignatur nomine insignes, quam grato animo, quamque amanter acceperim.*”). HU-PEL I.1.c. 4. 31.

⁶⁶ HU-PEL I. 1. c. 81. 63.

⁶⁷ HU-PEL I. 1. c. 81. 16. Klimovo pismo Krtici, 2. srpnja 1760.; HU-PEL I. 1. c. 81. 132. Klimovo pismo Krtici, 24. veljače 1762.

⁶⁸ Szentkirályi kao kraj njegove profesorske karijere navodi 1770. godinu. SZENTKIRÁLYI, *Adatok a hittudományi intézet történetéhez*, 34; GÓZSY, *A pécsi papképzés és az egyházi felsőoktatás története a 18. században*, 59.

⁶⁹ GÓZSY, *A pécsi papképzés és az egyházi felsőoktatás története a 18. században*, 59–60.

Kanonski proces za Krtičino biskupsko imenovanje zaključen je 21. lipnja 1773. godine. U završnom je izvješću, na temelju iskaza svjedoka i dostavljenih dokumenata, utvrđeno da je predloženi kandidat prikladan za imenovanje prvim biskupom sjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije, što je vlastoručnim potpisom ovjerio kardinal Antonio Eugenio Visconti, voditelj postupka.⁷⁰

Zaključak

Na temelju analiziranih spisa kanonskoga procesa koji je vođen 1773. godine zbog ispitivanja prikladnosti kandidata Mateja Franje Krtice, predloženoga za prvoga biskupa sjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije, može se zaključiti da su ispitani svjedoci naglasak stavljali na osobine kandidata i na profesorski rad u pečuškom sjemeništu. Pri Krtičinu izboru, s jedne strane, vrlo je važnu ulogu imala njegova pečuška karijera, gdje se iskazao u obnašanju različitih dužnosti, ali i kvaliteta njegova rada, koja je bila ujedno i garancija za profesionalno funkcioniranje svih ustanova u toj biskupiji. Posjedovanjem tih znanja i vještina postao je izvrstan biskupski kandidat za čelo novosjedinjene Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije, koju je prije svega trebalo organizirati te ustrojiti i omogućiti rad svih potrebnih ustanova, među kojima su bili kaptol i sjemenište. Krtica je, zahvaljujući inozemnom školovanju i različitim zadacima koje je dobivao od biskupa Klime, uspio stvoriti ozbiljnu mrežu poznanstava, koja su zasigurno stvorili dobar preduvjet za napredovanje u crkvenoj službi, ali i za obavljanje biskupske službe. To potvrđuju iskazi svjedoka, iz kojih se vidi da su ga suvremenici iznimno cijenili. Osim njegovih kompetencija i vještina, izboru su mogli pridonijeti i dobri odnosi s Klimom, kao svojevrsan preduvjet i garancija za daljnju suradnju između biskupa susjednih biskupija. U konačnici može se zaključiti da se Matej Franjo Krtica ubraja u opću sliku stvorenu o biskupima 18. stoljeća: imao je izvrsno obrazovanje i na biskupsku se stolicu uzdigao iz pečuskoga Kaptola.

⁷⁰ “(...) ad eandem inquisitionem assumptorum integram veritatis probationem haberi posse asserimus eundemque admodum reverendum dominum Matthaëum Franciscum Kertiza valde dignum esse, qui ad Ecclesias Bosnensem seu Deakoviensem et Syrmiensem promoveatur.” DEVIĆ, Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII. i XVIII. st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature), br. 32, 352.

SUMMARY

THE CANONICAL PROCESS FOR ELECTING MATEJ FRANJO KRTICA THE FIRST BISHOP OF THE UNIFIED DIOCESE OF BOSNIA OR ĐAKOVO AND SYRMIA

The Canonical Process for Electing Matej Franjo Krtica the First Bishop of the Unified Diocese of Bosnia or Đakovo and Syrmia occurred in 1773 in the palace of the Apostolic Nunciature in Vienna. It was conducted by the nuncio in Vienna Antonio Eugenio Visconti, while Aleksander Josip Pavić and Marko Franjul were present as witnesses, who answered questions regarding the characteristics of the episcopal candidate and the state of the Diocese of Bosnia or Đakovo and Syrmia. Krtica's suitability for episcopal service manifested by his outstanding education and the network of acquaintances he had acquired during his studies abroad, but also during his work at the Seminary of Pécs, where, in addition to his educational and pedagogical qualities, he also demonstrated excellent organisational skills. He was on excellent terms with Klimo, the bishop of Pécs, whom he regularly informed about important events regarding the seminary and the progress of the seminarians. The work brings biographical on Krtica's contained in the records of the process, supplemented with data from other sources, with the aim of reconstructing his life and work until 1773.

KEY WORDS: Matej Franjo Krtica, canonical process, bishop, Apostolic Nunciature in Vienna, Diocese of Bosnia od Đakovo and Syrmia, 18th century

Arhivska grada

- HR-NAĐ-55: Hrvatska, Nadbiskupijski arhiv u Đakovu, Đakovo, fond 55, osobni arhivski fond biskupa Mateja Franje Krtice.
- HR-HDA-mikrofilmirano gradivo, ZM-34J/096, Rijeka, MKRV (1721-1733): Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, mikrofilmirano gradivo, Rijeka, Matična knjiga rođenih i vjenčanih (1721-1733).
- HU-PEL I. 1.a., Pécsi Egyházmegyei Levéltár. Püspökségi levéltár. Iratanyag.: Mađarska, Pečuški biskupski arhiv, Pečuh, fond 1.a.1, Biskupski arhiv. Spisi.
- HU-PEL I. 1.a.1. 1762. 92., Litterae privatae in diversis negotiis.
- HU - PEL I. 1.a.1. 1764. 100., Litterae privatae in distinctis negotiis.
- HU-PEL I. 1.a.1. 1765. 101., Litterae privatae in diversis negotiis.
- HU-PEL I. 1.c., Pécsi Egyházmegyei Levéltár. Püspökségi levéltár. Kötetek.: Mađarska, Pečuški biskupski arhiv, Pečuh, fond 1.c. Biskupski arhiv. Svesci.
- HU-PEL I. 1.c. 4. , 4. svezak. Litterae Episcopales ab anno 1774-1777.
- HU-PEL I. 1.c. 81., 81. svezak. Protocollum litterarum de annis 1759-1764.
- VA-AAV, Arch. Nunz. Vienna, Processus canonici, nr. 518: Vatikan, Vatikanski apostolski arhiv, Arhiv Apostolske nuncijature u Beču, Grad Vatikan, fond Kanonski procesi, nr. 518.
- VA-AAV, Arch. Concist., Processus Consist., vol. 164, str. 82-105.: Vatikan, Vatikanski apostolski arhiv, Konzistorijalni arhiv, Grad Vatikan, fond Konzistorijalni procesi, vol. 164, 82-105.

Popis literature

- AIGL, Paulus. *Historia brevis venerabilis capituli cathedralis ecclesiae Quinque-Ecclesiensis a prima ejusdem origine usque finem anni 1838*. Pécs: Typis Lycei Episcopalis, 1838.
- BAHLCKE, Joachim. *A magyar püspöki kar és a Habsburg Monarchia. Együttműködéstől a konfrontációig, 1686–1790*. (prijevod. István Fazekas). Budapest: METEM, 2013.
- BAHLCKE, Joachim. *Ungarischer Episkopat und österreichische Monarchie. Von einer Partnerschaft zur Konfrontation (1686-1790)*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2005.
- BORSY, Károly. Klimó György, aki megszerette Pécs városát. *Pécsi Szemle* 3 (2000.) 1: 21-26.
- BRÜSZTLE, Josephus. *Recensio universi cleri dioecesis Quinqueecclesiensis*. Sv. I–IV. Pécs: Typis Lycei Episcopalis (C. Ramazetter), 1874-1880.
- DEVIĆ, Antun. Vatikanski dokumenti Đakovačke i Srijemske biskupije u XVII i XVI-II st.: Processus canonici (Istražni postupci Bečke nuncijature). *Fontes* 4 (1998.) 1: 334-352.
- FEDELES, Tamás. A pécsi káptalan és tagjai Klimó püspök idejében. *Jelenkor* 54 (2011.) 5: 515–523.

- FORGÓ, András – GÖZSY, Zoltán (ur.). *Katolikus egyházi társadalom Magyarországon a 18. században*. Pécs: META Egyesület, 2019.
- FORGÓ, András. A társadalmi mobilitás lehetőségei a katolikus hierarchiában. Megyéspüspöki kinevezések, 1686-1799. *Korall* 86 (2021.) 22: 56-78.
- FRAKNÓI, Vilmos. *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig. Történelmi tanulmány*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1895.
- GÁRDONYI, Máté. A 18. századi „egyházi társadalom” vizsgálatának lehetőségei. U: *Katolikus egyházi társadalom Magyarországon a 18. században*. Ur. András Forgó – Zoltán Gözsy. Pécs: META Egyesület, 2019., 25-34.
- GAŠIĆ, Emerik. Iz dnevnika biskupa Krtice. *Glasnik Biskupija bosanske i srijemske* 70 (1942.) 16: 126-127.
- GAŠIĆ, Emerik. *Kratki povijesni pregled Biskupija bosansko-đakovačke i srijemske*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2000.
- GÖZSY, Zoltán. *A pécsi papképzés és az egyházi felsőoktatás története a 18. században*. Pécs: META Egyesület, 2023.
- HERMAN, Franjo. Sjedinjenje biskupija Bosansko-Đakovačke i Srijemske. *Bogoslovska smotra* 29 (1914.) 2: 81-115.
- KATUS, László. *A modern Magyarország születése Magyarország története 1711-1914*. Pécs: Kronosz Kiadó, 2012.
- MARIJANOVIĆ, Luka. Prvostolni kaptol đakovačko-osječki (sadašnjost kroz prizmu prošlosti). *Zbornik Muzeja Đakovštine* 11 (2013.) 1: 227-268.
- MONDIN, Battista. *Storia della teologia*. Volume 3. *Epoca moderna*. Bologna: Edizioni Studio Domenicano, 1996.
- MÜHLBERGER, Karl. *Die Matrikel der Universität Wien, VIII Band 1746/47-1777/78*. (VI Reihe: Quellen zur Geschichte der Universität Wien, 1. Abteilung.) Wien: Böhlau Verlag, 2014.
- PAVIĆ, Matija. *Biskupijsko sjemenište u Djakovu 1806. – 1906*. Djakovo: tisak bisk. tiskare, 1911.
- PAVIĆ, Matija. *Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-đakovački i srijemski god. 1850.–1900*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija (pretisak), 2013.
- PAVILOLO, Maria Gemma. *I Testamenti dei Cardinali: Antonio Eugenio Visconti (1713-1788)*. Roma, 2017.
- PAVLOVIĆ, Anto. Matej Franjo Krtica (1726.-1805.) – Prvi biskup sjedinjenih biskupija. *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 133 (2005.) 9: 740-745.
- SRAKIĆ, Marin. *Biskupijski vremeplov. Izabrane teme iz povijesti Đakovačke i Srijemske biskupije*. Sv. XIV. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija – Nadbiskupijski ordinarijat, 2024.
- SRAKIĆ, Marin. *Opjevajmo naše slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Sv. I. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija – Nadbiskupijski ordinarijat, 2013.

- [SZENTKIRÁLYI] VALDINGER, István. Adatok a hittudományi intézet történetéhez. *A Pécsi Püspöki Hittudományi Intézet Évkönyve 1901–1902-iki tanévről* (1902.), 97-131.
- TÓTH, Tamás. A 18. századi magyar püspöki processzusok a Vatikáni Titkos Levéltárban, 1711-1780. U: Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században. Ur. Péter Tusor – Kornél Szovák – Tamás Fedeles. Budapest – Róma: MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport, 2017., 317-335.
- TÓTH, Tamás. Püspökkinevezések a 18. században a kánoni eljárások tükrében. U: *Katolikus egyházi társadalom Magyarországon a 18. században*. Ur. András Forgó – Zoltán Gőzsy. Pécs: META Egyesület, 2019., 59-72.
- VANYÓ, Tihamér. *Püspöki jelentések. A Magyar Szent Korona Országainak Egyházmegyéiről. 1600–1850. Olaszországi Magyar Oklevéltár II.* Pannonhalma: Római Magyar Történeti Intézet, 1933.